

JOVITA NEVULYTĖ-GRĒBLIŪNIENĖ
PETRAS GRĒBLIŪNAS

PROFESORIUS MICHALAS HASIUKAS – LENKIJOS LIETUVIŲ ŠNEKTŲ TYRĖJAS

Jovitos ir Petro pokalbis su profesoriumi Michalu Hasiuku

Galbūt dar yra Punsko ir Seinų krašte žmonių, prisimenančių po mūsų kaimus su kuprine ir sunkiu magnetofonu vaikščiojusį žmogų, kuris iš lėto, stengdamasis aiškiai ir be klaidų kalbėti lietuviškai, prašė papasakoti apie ūkio darbus, papročius, kaimų istoriją ar pageidau-davo išgirsti kokią pasaką. Užklydėlis dar norėdavo sužinoti gimimo datą ir vietą, iš kur ir kada kas yra atėjęs į marčias ar žentus. Klausimų jis turėdavo daug ir įvairių. Tas žmogus – tai profesorius Michalas Hasiukas (Michał Hasiuk). Bet kaip ir kodėl jis atsirado mūsų krašte? Kodėl vakarų Lenkijoje dirbantis ir gyvenantis mokslininkas nusprendė tyrinėti Lenkijos šiaurės rytuose gyvenančių lietuvių kalbą? Kas jį paskatino pasirinkti dialektologo kelią? Į šiuos ir kitus klausimus bandysime atsakyti per trumpą pokalbį su profesoriumi. Bet iš pradžių pateikiame keletą biografijos faktų.

Profesorius M. Hasiukas gimė 1931 m. lapkričio 12 d. Kosmove (Kosmów), Liublino vaivadijoje. 1955 m. baigė Poznanės Adomo Mickevičiaus universitete germanistikos studijas. Tais pačiais metais buvo įdarbintas Baltų filologijos katedroje. Daktaro disertaciją „Lietuvių kalbos tarmių deminutyvai“ (*Deminutiva w dialektach litewskich*) apgynė 1966 m., o habilitacinį darbą „Seinų lietuvių šnektos fonologija“ (*Fonologia litewskiej gwary sejneńskiej*) – 1978 m.

Prof. M. Hasiukas savo moksliniuose darbuose ypatingą dėmesį skyrė lietuvių kalbai (ypač dialektologijai) ir jotvingių kalbai. Straipsniuose gvildeno Seinų šnektos priebalsių ir balsių pakitimus, analizavo fonetinius šios šnektos procesus, rašė jotvingių kalbos rekonstrukcijos

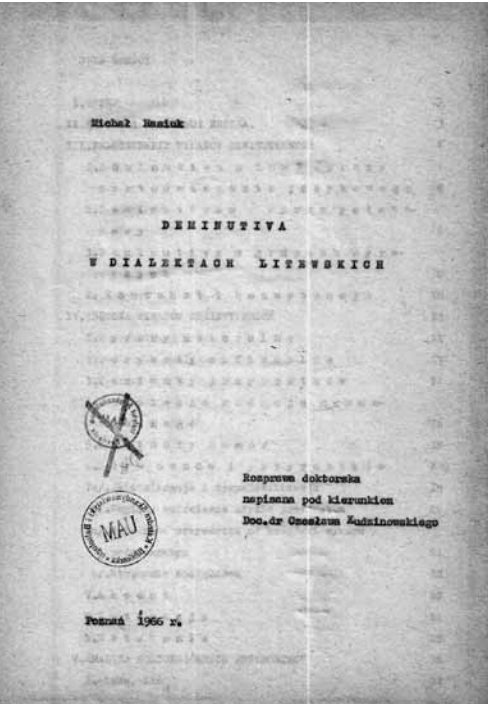
Profesorius Michalas Hasiukas

klausimais¹. Profesorius kelis kartus organizavo dialektologines ekspedicijas į Punsko ir Seinų bei Vižainio kraštą, kur rinko ir įrašinėjo Lenkijos lietuvių šnektas. Yra išlikę labai svarbūs ir originalūs, jau istorinę ir dokumentinę vertę turintys Vižainio ir Seinų krašto lietuvių šnektos įrašai.

Profesorius pastangomis 1988 m. Poznanės A. Mickevičiaus universiteto Kalbotyros instituto Baltų kalbų skyrius įgijo teisę mokyti studentus lietuvių kalbos, t. y. buvo įkurta pirmosios Lenkijoje lietuvių filologijos studijos. Čia profesorius dėstė lietuvių kalbos aprašomąją, istorinę gramatiką, lietuvių kalbos istoriją ir dialektologiją. Be to, 2002 m., taip pat profesorius dėka, studentams buvo suteikta galimybė studijuoti latvių kalbą – įkurta latvių kalbos filologija.

Prof. M. Hasiukas – mūsų profesorius. Tai jis mus sudomino dialektologija, paskatino tyrinėti savąjį šnektą ir kaupti apie ją duomenis. Jo dėka mes patys susidomėjome dialektologijos mokslu ir parašėme magistro darbus bei disertacijas Lenkijos lietuvių šnektų temomis. Jo dėka taip pat supratome, kad šnektos – tai lobis, kuriuo turime didžiulis ir jį puoselėti.

¹ Prof. M. Hasiuko straipsnių iki 2000 m. sąrašas yra pateiktas straipsnių rinkinyje „*Mvnera lingvistica et philologica Michaeli Hasiuk dedicata*“ (2001).

Prof. M. Hasiuko
disertacija

– Gerbiamas Profesoriau, Jūs baigėte germanistikos studijas, tad kaip atsitiko, kad patekote į liuanistų akiratį?

Kai baigiau rašyti savo magistro darbą apie vokiečių kalbos umliautą – Ä, Ö, Ü, pasirodė, kad profesorius Janas Otremskis², kuris buvo Poznanės universiteto Baltų kalbų katedros vedėjas, ieško asistento. O ieškojo germanisto, kuris mokėtų rusų kalbą. Tada mano dėstytoja Maria Kofta³ informavo mane apie asistento paiešką ir pasiūlė nueiti pakalbėti su profesoriumi J. Otremskiu. Taip ir padariau. Susitikau su profesoriumi, tas paprašė manęs, kad parodyčiau jam savo magistro darbą. Tą darbą peržiūrėjo ir pasiūlė būti jo asistentu. O apie lietuvių kalbą buvau girdėjęs per vokiečių kalbos istorinės gramatikos ir gotų kalbos paskaitas. Ypač mane sudomino gotų kalbos skaitvardžiai *ainlif* ir *twalif*, kurie buvo lyginami su lietuvių kalbos skaitvardžiais *vienuolika* ir *dvylika*.

– Ar tai reiškia, kad anksčiau nesimokėte lietuvių kalbos?

Ne. Kai tapau profesorius Otremskio asistentu, paklausiau jo: „Tai ką man dabar daryti?“ O profesorius pasakė: „Eik į biblioteką, susirask lietuviškų knygų ir mokykis lietuvių kalbos.“

– Ir ką radote bibliotekoje? Iš kokio vadovėlio, kokios knygos mokėtės?

Jokių tada vadovėlių bibliotekoje neradau, nes nebuvo. Bet mokytis pradėjau iš kažkokios knygos (dabar neatsimenu jos pavadinimo),

² Profesorius Jan Szczepan Otrębski (1889 12 08–1971 04 25) – žymiausias lenkų baltistas, ypač daug dirbęs lietuvių kalbotyros srityje. Jo svarbiausias liuanistikos darbas – trijų tomų „Lietuvių kalbos gramatika“: *Gramatyka języka litewskiego 1-3*, Warszawa, 1956-1965 [LKE, 1999, 450].

³ Profesorė Maria Kofta – vokiečių literatūros dėstytoja Poznanės universitete [http://germanistyka.amu.edu.pl/pl/index.php/institut-mm/strony-zakladow/88-zaklad-historii-literatury-niemieckiej/857-opis-zakladu3].

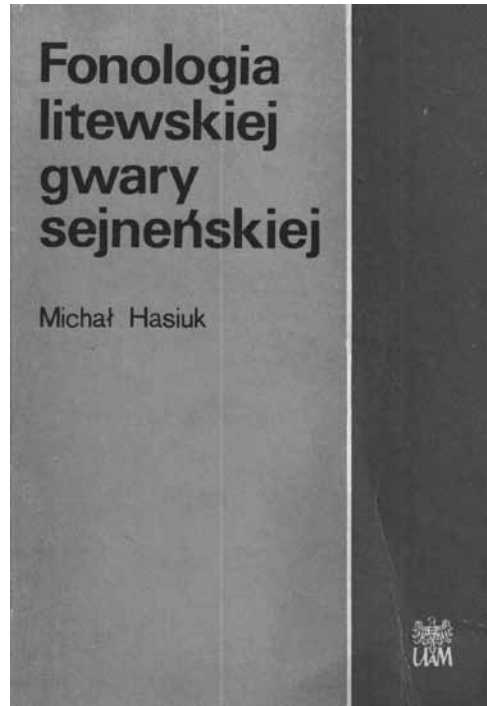
kuri buvo išleista Tilžėje devynioliktajame amžiuje. Tai buvo trumpų apsakymų ar pasakėlių rinkinys. Kelis perrašytus tekstus iki šiol kažkur namuose turiu.

– O žodyną turėjote?

Radau Fridricho Kuršaičio lietuvių-vokiečių kalbų žodyną⁴.

– Kaip susidomėjote dialektologija?

Tai įvyko atsitiktinai. Dirbdamas universitete, turėjau galimybę važiuoti į Vilnių, į stažuotę. Bet jau reikėjo man žinoti, kokia bus disertacijos tema. Profesorius Otrembskis pasiūlė rašyti apie lietuvių liaudies dainų deminutyvines formas⁵. Kai nuvažiavau į Vilnių, reikėjo man tų dainų pasiieškoti. O jas radau Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Tautosakos sektoriuje. Dainų reikėjo pačiam ieškoti dideliame tautosakos lobyne. Kadangi tuo metu intensyviai rinkti Lietuvos tarmių duomenys – medžiagos nebuvo mažai. Tačiau pasirodė, kad dainose tos deminutyvinės formos labai kartojasi, jos pritaikytos melodijai, ritmui, kad tų formų man nepakaks disertacijai. Tada nusprendžiau rašyti apskritai apie lietuvių kalbos tarmių deminutyvus. Man buvo labai įdomios pasakos, legendos, pasakojimai ir kiti užrašyti sakytinės kalbos tarminiai tekstai. Darbas nebuvo lengvas. Lietuvių kalbos ir literatūros institute sėdėjau nuo ryto iki vakaro skaitydamas ranka rašytus transkribuotus tekstus. Iš pat pradžių sunku man buvo juos iššifruoti, nes kiekvienas tekstas buvo rašytas kito žmogaus – skyrėsi rašysena, be to, ir fonetinė transkripcija buvusi kiekvieno kitokia. Bet visa tai man nebuvo nei nuobodu, nei veikė atstumiančiai. Paprastai sėdėjau, dariau savo

Prof. M. Hasiuko
habilitacinis darbas

⁴ Fridrichas Kuršaitis (1806 04 24–1884 08 23) – Mažosios Lietuvos lietuvių kalbininkas. Intensyviai aprašinėjo ir tyrė lietuvių kalbą. Parašė svarbių lituanistikai veikalų, tarp jų: „Lietuvių kalbos gramatiką“ (*Grammatik der littauischen Sprache*) – 1876 m., „Lietuvių kalbos žodyną“ (*Wörterbuch der littauischen Sprache*): vokiečių-lietuvių kalbų (*Deutsch-litauisches Wörterbuch*) 1 tomas buvo išleistas 1870 m., o 2 tomas – 1874 m., lietuvių-vokiečių kalbų (*Litauisch-deutsches Wörterbuch*) dalis buvo išleista 1883 m. [LKE, 1999, 340].

⁵ Mažybės formas.

darbą ir kažkaip ėjau su tuo darbu pirmyn. Kartu mokiausi lietuvių kalbos dialektologijos. Skačiau tekstus ir mane ta dialektologija vis labiau traukė, gal tuomet ji mane ir užvaldė. Tik gaila, kad negalėjau nuvažiuoti į Lietuvos regionus ir pats patyrinti tarmių. Galėjau būti tik Vilniuje.

– O kodėl negalėjote pats pavažinėti ir patyrinti?

Na, tai buvo tokie, o ne kitokie laikai. Panašiai buvę ir Latvijoje. Kai stažavausi Rygoje, irgi negalėjau išvažiuoti už jos ribų.

– Kaip atsidūrėte Punsco-Seinų-Suvalkų krašte?

Į Lietuvą dažnai važinėti nebuvo įmanoma. Kaip sakiau, tokie buvo laikai. Bet norėjau savarankiškai rinkti dialektologinę medžiagą. Neatsimenu, kelintais metais, bet per vieną Varšuvoje surengtą konferenciją pažinau profesorę Tamarą Buchienę⁶, kuri man pasiūlė važiuoti į Seinų kraštą – Žagarius, Dusnyčią – patyrinti ten gyvenančių lietuvių kalbą. Taip ir padariau.

– Kada ir kaip pirmą kartą atvykote į mūsų kraštą? Kuriam laikui?

Ko gero, pirmą kartą atvažiavau po 1956 m., gruodžio pradžioje, vienai dienai. Atsimenu, kad buvo šalta. Tada iš Seinų į Punską važinėjo tik vienas autobusas. Į Seinus atvažiavau iš Augustavo autobusu, o į Augustavą traukiniu.

– Važiavote tik vienai dienai?

Taip. Bet vietoje sužinojau, kad vakare mokykloje turi būti susitikimas su Rojumi Mizara⁷. Tai buvo emigrantas iš JAV, kuris prisistatė esąs kairiųjų pažiūrų. O susitikime paklaustas, ar yra komunistas, atsakė, kad ne, kad yra arti komunistų, bet ne komunistas. Pažinau taip pat

⁶ Prof. Tamara Buch (1923 07 08–1970 02 07) tyrinėjo Punsco apylinkių šneką, toponimiją, hidronimiją. Jos straipsnių rinkinį *Opuscula Lituanica* 1998 m. parengė ir išleido buvęs profesorės studentas, baltistas Voicechas Smočinskis (Wojciech Smoczyński), kuris aprašė Punsco lietuvių šneką [*Gwara litewska okolic Puńska, 1977*].

⁷ Rojus Mizara (1895 05 15–1967 09 23) – žurnalistas, Amerikos lietuvių komunistų veikėjas, parašęs apie 20 literatūrinių veikalų, iš kurių minėtini: *Sliakeris* (1930), *Povilas Jurka* (1935), *Mortos Vilkieinės divorsas* (1935) ir kiti [LE, XIX t., 1959, 82].

jūreivį Petrą Rolofą⁸, kuris aktyviai bendravo su jaunimu. Tada susipažinau su nemažai žmonių, kurie, kai vėliau atvažiuodavau, mane atpažindavo. Dėl šių pažinčių man buvo lengviau rinkti tarminę medžiagą.

– O kur tada nakvojote, kur apsistojote?

Kai atvažiavau į Seinus, o reikėjo pirma atvažiuoti į Seinus ir užsiregistruoti, man buvo įteiktas vienos ponios Punske adresas, pas kurią galėjau apsistoti ir nakvoti, bet ten nenakvojau. Mat per susitikimą su Rojumi Mizara mokykloje pažinau Juozą Maksimavičių iš Ožkinių kaimo. Smagiai pabendravome ir tada jis pasiūlė man važiuoti pas jį į namus – pakalbėti su močiute. Taip ir padariau.

– Ar tai buvo pirmas kartas, kai bendravote su šnektos pateikėju?

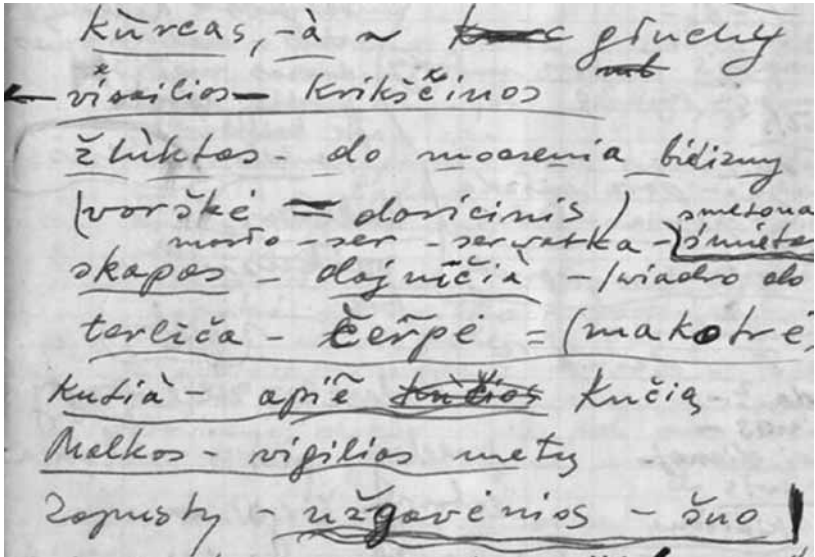
Taip. Tai iš tikrųjų buvo pirmas kartas.

– Ką atsimenate iš to pirmo apsilankymo Punske?

Gal ir pasirodys keista, bet sniegą. Po susitikimo mokykloje, kai ruošmės su Juozu Maksimavičiumi važiuoti Ožkiniuosna, išėję pamatėme, kad prisnigta. Aš buvau su pusbačiais, o J. Maksimavičius buvo atvažiavęs į Punską vežimu. Tada man liepta sėstis į vežimą. J. Maksimavičius ėjo šalia pėsčiomis. Besėdėdamas vežime labai sušalau ir svajojau būti J. Maksimavičiaus vietoje. Bet taip mums bekeliaujant sužinojau daug įdomių dalykų, pavyzdžiui, koku būdu iš tulžies buvo šalinami akmenys. Pasirodė, kad J. Maksimavičiaus žmonos tulžyje užsibuvo akmuo. Ją reikėjo operuoti, bet žmonės tais laikais operacijos bijojo. Žmona taip pat. J. Maksimavičius man papasakojo, kad žmona buvo gydoma „arklio kuracijos“ būdu. Tai reiškia, kad privirė aliejaus (koks tai buvo aliejus, neatsimenu, rapsų gal) ir vyno, dar kažko įmetė – kokių prieskonių. Tada litrą ar du Maksimavičienei reikėjo išgerti ir atsigulti. Tas akmuo dėl aliejaus turėjo pradėti judėti. Skausmas – baisus. Na ir laukė rezultato: jei žmona išlaikys – pasveiks, o jei kas viduj sutrūkinės – tai viskas, mirtis. Na ir išgyveno, pasveiko.

– O antrą kartą atsimenate?

⁸ Petras Rolofas (1930–1997 05 25) – kraštotyrininkas, naujausiųjų laikų knygnešys, žr. <http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/paskutinis-siu-laiku-knygnesys-27932>.

Prof. M. Hasiuko užrašai, padaryti pirmos ekspedicijos metu

Metų neatsimenu, gal tai buvo po 1961-ųjų. Tada man pavyko atvažiuoti dviem savaitėms su draugu polonistu dialektologu Henriku Novaku⁹ lengvąja mašina.

– Kokius kaimus tada aplankėte?

Buvom Žagariuose, Aradnykuose, Dusnyčioje, Radžiūčiuose ir Dvarčėnuose.

– Kokiu būdu rinkote tarminę medžiagą? Ar tai buvo sąsiuvinis ir tušinys? O galbūt jau turėjote kokią parankesnę aparatūrą?

Na, sąsiuvinis ir tušinys buvo visada, bet atvažiuavę su H. Novaku į Seinią turėjome vokišką GRUNDIG juostinį magnetofoną. Tais laikais šitas magnetofonas buvęs geriausias, kokį galima buvo gauti Lenkijoje.

– Kur įrašinėjote tekstus? Visada pas pateikėjus namuose?

⁹ Henryk Nowak – žymus lenkų kalbininkas, lenkų kalbos šnektų tyrėjas, ilgus metus vadovavęs Poznanės A. Mickevičiaus universiteto Lenkų kalbos dialektologijos skyriui, žr. <http://www.amu.edu.pl/dzialalnosc/o-uam/pamieci-tych-co-odeszli.../20092010>.

Zukauskiene (2) Stefania Stefa
 57 m. Morkeske gimimo vieta
 1908 m. Burbiškuose. Vyras čia
 gyvena Burbiškuose |
 Tėvas ir motina gyvena
 Paspinuose a bet jau lietuviška
 nekalba
 I mokykla Beržikas
 lenkiška mokykla. Bet nam
 kalbėjo tikrai lietuviškai.
 Visą laiką gyvena Burbiškuose

Prof. M. Hasiuko užrašai iš antros ekspedicijos

Taip, dažniausiai pas pateikėjus, bet įrašinėjome ir kaimų mokyklose, ir kolūkiuose. Pavyzdžiui, kiek atsimenu, Juodeliškėse įrašinėjom valsčiaus patalpose, Burbiškiuose – kolūkio, o Aradnykuose – mokykloje.

– Kaip susirasdavote pateikėjų?

Pirma vaikščiojau po kaimą ir klausinėjau, ar yra kokių senelių, kurie norėtų ir galėtų su manim pakalbėti. Kai atsirasdavo norinčiųjų, susitardavom ir jie tada ateidavo.

– Tikrai seneliai specialiai ateidavo? Nepatingėdavo?

Taip, ateidavo. Ateidavo visi, kuriuos anksčiau paprašydavau ateiti. Atsimenu, kad manęs žmonės klausdavo, kam mums tie seneliai, kodėl jų ieškau. Gal norime juos kur nors išvežti?

– Per dvi savaites tikriausiai daug medžiagos įrašėte.

Taip. Tada surinkau daugiausia medžiagos savo habilitacijai¹⁰.

– Ar žmonės noriai kalbėdavo?

Kalbėdavo noriai. Tik dažnai stebėdavosi, kam tokiam lenkui reikia jų pasakojimų. Kam man reikalinga ta lietuvių kalba, tie įrašai? Juk jų kalba tokia prasta. Ne kartą teko man aiškinti, kad dabar visame pasaulyje renkama dialektologinė medžiaga, kad lietuvių kalbos šnektos yra įvairios ir įdomios ir kad būtina jas fiksuoti ateičiai, nes jos nyksta.

– Ar informantai stebėjosi, klausė Jūsų, kaip atsitiko, kad toks atvykėlis iš vakarų Lenkijos moka kalbėti lietuviškai?

Taip, klausė. Tada sakiau jiems, kad pats mokiausi šios kalbos, kad anksčiau jokio lietuvio nebuvau sutikęs, matęs.

– Kokiomis temomis šnekėjotės? Kas Jums buvo įdomu?

Dažniausiai siūlydavau pasakoti pasakas, legendas. Jeigu kuris pateikėjas negalėdavo pasakų prisiminti, prašydavau papasakoti kaimo istoriją arba kokią nors įdomų įvykį, apie šventes, laukų ir namų darbus. Pateikėjai dažnai dainuodavo. Temų pakalbėti visada atsirasdavo.

– Ar prisimenate kokių linksmų, malonių įvykių, susijusių su Jūsų išvykomis į Punsko-Seinų-Suvalkų kraštą?

Prisimenu vieną pateikėją iš Rakelijos – ponią Agotą Maksimavičienę. Ji buvo viena geriausių šnektos pateikėjų, nes kalbėjo sklandžiai ir per daug nemąstė, ar gerai kalba, t. y. politiškai teisingai. Ji tikrai labai įdomiai ir labai daug pasakojo. Pas ją nuėjome iš pačio ryto. Profesorius Novakas buvo užsiėmęs magnetofonu, o aš kalbinau, nors, tiesą sakant, labai jos kalbinti nereikėjo, nes pati surasdavo temą pasakojimui. Baigusi vieną temą, pradėdavo kitą. Vienu metu, gal prieš pietus, Novakas pasižiūrėjo į mane ir paskui paklausė ponios Maksimavičienės, ar nėra pailsusi. Ji atsakė: „Aš ne, bet gal jūs, Ponai, norėtumėte pailsėti?“

¹⁰ Profesorius yra vienintelis mokslininkas, aprašęs Seinų šnektos fonologinę sistemą.

Kitas įdomus atsitikimas – kai patekau Dusnyčioje pas ponią Petruškevičienę, bet jau tada pats vienas buvau. Ji man pasiūlė nakvynę. Vakare jos sūnus ar žentas pakvietė mane nuvažiuoti alaus išgerti. Jis turėjo motociklą ir, pasisodinęs mane ant to motociklo, nusivežė į kažkokį kioską. Tada toks kioskas kaime ar apylinkėje vyrams labai praversdavęs. Atvažiavę atsisėdom ir pradėjom kalbėtis. Kaimų vyrai, pamatę „naujoką“, susidomėjo ir priėjo arčiau. Tas ponios Petruškevičienės sūnus ar žentas vyrams paaiškino, kad esu iš Poznanės, kalbu lietuviškai ir atvažiavau pakalbėti su žmonėmis. Vyrai, tai sužinoję, mane pašnekino. Paskui išėjo, o sugrįžę uždainavo dainą. Dar ir dabar atsimenu kelis tos dainos žodžius: „po kaimus vaikščioja, lietuviškai šneka“. Vadinas, nelabai manim pasitikėjo. Tada, tais laikais, iš nežinia kur atvykęs lenkas, kalbantis lietuviškai ir vaikščiojantis su magnetofonu po kaimus, jaunimo akyse neatrodė labai patikimas. Po tos dainos tik nusišypsojau, nekomentavau, bet supratau, kad esama čia kažkokios įtampos.

– Ar tai reiškia, kad jaunimas buvo mažiau patiklus nei vyresnio amžiaus žmonės?

Galbūt ir kiti vyresnio amžiaus žmonės nelabai tikėjo mano darbo tikslingumu, bet niekas niekada to garsiai nesakė. Aišku, klausdavo manęs, kodėl ir kam man tie įrašai. Turbūt nelabai tikėjo, kad nesu kokios valstybinės įstaigos – valsčiaus ar seniūnijos – darbuotojas, netikėjo tuo universitetu. Kažkada net vienas pateikėjas manęs paprašė, kad Seinuose jam sutvarkyčiau pensiją.

– Kažkada, Profesoriau, pasakojote mums apie tai, kad buvote pavadintas šnipu.

Na taip. Bet tai buvo nesusipratimas. Gana juokingas įvykis. Rodos, Vaitakiemyje užsukau pas šaltyšių – man taip reikėjo daryti kiekviename kaime. Parodžius dokumentą, kad esu iš Baltų kalbų katedros, jis man pasakė: „Na, pasakyk (prisipažink), kad esi šnipas.“ Aš tada paklausiau: „Bet kieno?“ O tas: „Na aišku, kad vyskupo.“ Aš: „Kodėl?“ Jis: „Taigi matau, kad čia yra parašyta KATEDRA.“

– Sugrįžęs į Poznanę tikriausiai tų įrašų klausėtės ir juos transkribavote, ar taip?

Taip. Grįžęs į Poznanę tiek, kiek galėjau, tuos įrašus išklausiau, užrašiau juos fonetine transkripcija ir kitais metais sugrįžau pas tuos pačius pateikėjus, kad galėčiau įsitikinti, ar gerai tekstus supratau ir užrašiau. Aišku, įrašiau tada dar ir kitus šnektos atstovus, bet labiausiai mane domino tie patys – mat turėjau įsitikinti, ar taisyklingai transkribavau jų kalbą. Be to, kai stažavausi Vilniuje, turėjau galimybę konsultuotis dėl mano užrašų su Zigmu Zinkevičiumi¹¹, Vytautu Vitkausku¹² ir Aleksu Girdeniu¹³.

– Kada vėl atvažiavote į mūsų kraštą?

Šiaip aš ten buvau nuvykęs per 20 kartų. Bet kai pirmą kartą ilgesniam laikui atvažiavau į Punkską, gal per pietus nuėjau į „gospodą“ pavalgyti. Atsimenu, įeinu su kuprine, su magnetofonu, atsisėdu ramesnėje patalpoje, o po kurio laiko ateina tiesiai pas mane kažkoks žmogelis ir vedasi milicininką. Tas iš karto paprašė manęs parodyti leidimą čia būti. Mat nepažįstamas žmogus su kuprine ir magnetofonu žmonėms pasirodė įtartinas.

– Suprantame, kad Jūs keliavote šiame krašte iš pietų į šiaurę. Pirmą įrašinėjote Seinų šnektą, kurią aprašėte savo habilitaciniame darbe, o paskui paeiliui, kaimais eidamas ar važiuodamas, įrašinėjote ir Punksko šnektą. Be to, įrašėte lietuvius net prie Vižainio. Iš kur sužinojote, kad ten, tolėliau nuo Punksko, vis dar kalbama lietuviškai?

Kaip minėjau, dialektologija tikrai man labai patiko, darbas su tekstais mane domino, tad naudodamasis proga nusprendžiau patraukti toliau – Punksko link ir įrašyti daugiau šnektų. Na ir taip iš kaimo į kaimą, kol atsidūriau prie Rutka Tartak. Apie Vižainį buvau girdėjęs anksčiau, o kalbėdamasis su žmonėmis sužinojau, kur dar toliau į šiaurės vakarus yra lietuviškai kalbančių žmonių. Ir pagalvojau: niekas ten nevažinėja, niekas ten dar nebuves, todėl būtinai reikia įrašyti tuos po

¹¹ Profesorius Zigmus Zinkevičius (gimęs 1925 d. sausio 4 d.) – vienas žymiausių pastarųjų dešimtmečių lietuvių kalbininkų, dialektologas, žr. LKE, 1999, 720.

¹² Profesorius Vytautas Vitkauskas (1935 08 01–2012 02 18) – lietuvių kalbininkas, lietuvių tarminės leksikografijos pradininkas, dialektologas, žr. LKE, 1999, 708.

¹³ Profesorius Aleksas Girdenis (1937 10 19–2011 08 16) – lietuvių kalbininkas, dialektologas. Kartu su Z. Zinkevičiumi sudarė naują lietuvių kalbos tarmių klasifikaciją, monografijoje „Fonologija“ (1981) pirmą kartą apibendrino lietuvių kalbos fonologijos tyrimus, daugiau žr. LKE, 1999, 219.

kaimus išmėtytus lietuvius. Mano manymu, buvo itin svarbu sukaupti, surinkti jų kalbinį palikimą.

– Ar tų apylinkių žmonės nesidrovėjo, nebijojo su Jumis lietuviškai kalbėti? Juk ten lietuvių buvo labai mažai, dauguma sulenkėjo.

Buvo įvairiai. Jeigu jau surasdavau žmogų, kalbantį lietuviškai – vis manęs klausdavo, kam man ta lietuvių kalba. Juk ji nėra niekam reikalinga! Bet man atrodė, kad buvau jiems įdomus. Pasikalbėję su manim suprasdavo, kad nesu priešiška nusiteikęs, kad nesu toks, kokie yra kai kurie jų kaimynai – papasakodavo savo šeimos ar lietuvių Vižainio apylinkėse istoriją.

– Ar buvo nors vienas pateikėjas, tiesiai Jums pasakęs: „Ne, aš su Jumis nekalbėsiu.“?

Kartą buvo tokia situacija, kai viena močiutė, ko gero, prikalbinta jaunimo, nenorėjo nieko papasakoti, kol neįrašysiu dainos, sukurtos prieš lenkus.

– Įrašėte?

Ne. Negalėjau, nes buvo tokie laikai, kad paskui mane visą laiką važinėjo koks nors saugumietis ar pasienio milicija. Jie kiekvienu metu galėjo patikrinti mano įrašus. Jeigu būčiau įrašęs tokią dainą, o saugumietis būtų jos išklausęs – man būtų buvęs galas. Būčiau kaltinamas veikla prieš valstybę ir pan.

– Ar Jūs, Profesoriau, buvote kaip nors varžomas, kai vaikščiojote po kaimus? Tarkim, ar galėjote vaikščioti visur, kur norėjote ir kada norėjote?

Man buvo uždrausta vaikščioti vakarais ir naktimis. Kai pasitaisydavau vakare nueiti ir susitarti su koku informantu, jau kitą dieną ten, prie trobos, manęs laukdavo pasienietis. Tokios situacijos buvo itin nemalonios, nes paskui tie pateikėjai nenorėdavo su manim kalbėti. Bijojo. Vis dėlto aš ne kartą vaikščiojau ir vakarais, ir naktimis. Kartą naktį pavyko nueiti iš Berznyko į Aradnykus.

Jovita Nevulytė-
Grėbliūniė

– O kur tuose kaimuose nakvodavote?

Kol neturėjau savo mašinos, tai nakvodavau visur, kur buvo galima. Žmonės mane priimdavo nakvoti.

– Ar jie patys Jums siūlydavo nakvynę?

Ne, pasiklausdavau jų.

– O mokėjote už nakvynę?

Gal vieną ar du kartus. Bet paskui jaunimas senelius aprėkdavo už tai. Sakydavo: „Kaip galėjote iš tokio svečio prašyti pinigų?!“

– Profesoriau, buvo labai įdomu su Jumis pasikalbėti. Ačiū.

Petras Grėbliūnas

Literatūra

Ambrazas, V., red. 1999. *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Bendorius, A., red. 1959. *Lietuvių enciklopedija*. XIX t. South Boston: Lithuanian Encyclopedia Press.

Hasiuk, M. 1966. *Deminutiva w dialektach litewskich*. Disertacija. Poznań: UAM.

Hasiuk, M. 1978. *Fonologia litewskiej gwary sejneńskiej*. Poznań: Wydawnictwo UAM.

Marcinkiewicz, J., Ostrowski, N., red. 2001. *Mvnera linguistica et philologica Michaeli Hasiuk dedicata*. Poznań: Katedra Skandinavistyki i Baltologii UAM.

Smoczyński, W. 1977. *Gwara litewska okolic Puńska*. Disertacija. Kraków: UJ.

Smoczyński, W., red. 1998. *Tamara Buch. Opuscula Lituanica*. Warszawa.

<http://www.amu.edu.pl/dzialalnosc/o-uam/pamieci-tych-co-odeszli.../20092010>.

<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/paskutinis-siu-laiku-knygnesys-27932>.

<http://germanistyka.amu.edu.pl/pl/index.php/instytut-mm/strony-zakladow/88-zaklad-historii-literatury-niemieckiej/857-opis-zakladu3>.

JOVITA NEVULYTĖ-GRĒBLIŪNIENĖ (g. 1976 m. Suvalkuose) mokėsi Punsko licejuje. Poznanės A. Mickevičiaus universitete baigė lituanistikos magistro laipsnio ir doktorantūros studijas. Dabar ten dirba ir dėsto praktinę lietuvių kalbą, latvių ir lietuvių kalbų aprašomąją gramatiką (morfologiją, fonetiką ir fonologiją) bei dialektologiją. Tyrinėja Punsko-Seinų krašto šnektas.

PETRAS GRĒBLIŪNAS (g. 1974 m.) baigė lietuvių filologijos magistro laipsnio ir doktorantūros studijas A. Mickevičiaus universitete Poznanėje. Dabar dirba Poznanės universiteto Baltologijos skyriuje, kur dėsto lietuvių ir latvių kalbas, lietuvių ir latvių vertimo teoriją ir praktiką, latvių aprašomąją gramatiką (morfologiją) ir kt. Tyrinėja Lenkijos pietų aukštaičių tarmę.